

Del 5: Et retssamfund?

*The strength of a family, like the strength of an army,
lies in its loyalty to each other.*

(Mario Puzo, forfatter til *The Godfather*)

50. Introduktion: Om at anlægge en retssag

Man behøver ikke at være advokat for at anlægge en retssag - eller forsvare sig, hvis men selv bliver sagsøgt. I dette kapitel gennemgås de grundlæggende regler for at anlægge en erstatningssag. Med dem in mente kan man senere i bogen vurdere, om det er berettiget at kalde Danmark for et retssamfund.

Civile retssager

Har mine venner ret i, at jeg bare har været uheldig? Det kan da ikke være sådan, at nogle dommere lyver med vilje! Hvorfor skulle de gøre det?

Disse spørgsmål besvares i denne del 5, men for at kunne vurdere dommernes adfærd er det nødvendigt med lidt grundlæggende viden om domstolssystemet, men slap bare af. Der er ikke tale om raketvidenskab. Loven er til for folket, og selvom mange vil gå til en advokat, hvis der er udsigt til at blive involveret i en retssag, er det ikke altid nødvendigt. Der er hjælp at hente til forberedelserne på domstolens egen hjemmeside, og til retsmøder eller domsforhandling i byretten får man endda vejledning af dommeren.

Overordnet skelnes mellem straffesager og civile sager. Straffesager vedrører forbrydelser, samfundet ikke vil tolerere. De efterforskes af et uafhængigt politi. Civile sager har en anden karakter, idet de afgør tvister mellem private parter. Det er ikke sundt for et samfund, hvis der er evig strid mellem medlemmerne, og for at undgå det har der altid - formentlig længe før det skrevne ord - været en slags domstol i ethvert samfund. Enten har stammens ældste afgjort stridigheder, eller også har stammens høvding truffet afgørelsen. Dommeren søgte sandheden, den rigtige afgørelse, som resten af stammen kunne acceptere. En velkendt sag går ca. 3.000 år tilbage, da kong Salomon optrådte som dommer for to kvinder, der begge påstod, at de var mor til det samme barn. Han var en forbilledlig dommer.

Efterhånden som der blev flere mennesker og samfundene udviklede sig, blev de skrevne love til som en hjælp, dommerne kunne støtte sig til. Der er love den dag i dag, der er udviklet af sædvane uden at være formelt vedtaget af Folketinget, som trods alt - set i et historisk perspektiv - er en nymodens institution.

Den første samlede danske lov blev præsenteret af Valdemar Sejrs i marts 1241. Den kendes også som Jyske Lov, og den indledes med disse vise ord:

“Med lov skal land bygges, men ville enhver nøjes med sit eget og lade andre nyde samme ret, da behøvede man ikke nogen lov. Men ingen lov er jævngod at følge som sandheden, men hvor man er i tvivl om, hvad der er sandhed, der skal loven vise sandheden.

Var der ikke lov i landet, da havde den mest, som kunne tilegne sig mest. Derfor skal loven gøres efter alles tarv, at retsindige og fredsommelige og sagesløse kan nyde deres fred, og uretfærdige og onde kan ræddes for det, der er skrevet i loven, og derfor ikke tør fuldbyrde den ondskab, som de har i sinde.”

Hvem kan være part i en civil retssag?

Sagens parter kan være:

- Personer (kaldet fysiske personer)
- Selskaber (kaldet juridiske personer)
- Det offentlige (staten og kommuner)
- Hvis en person er død, kan dødsboet være part
- Hvis en person eller et selskab er erklæret konkurs, kan konkursboet være part

Det er alle typer selskaber, der kan være parter, for eksempel:

- Aktieselskab
- Anpartsselskab
- Interessentskab
- Kommanditselskab
- Andelsselskab
- Forening

En civil retssag kan have mere end to parter. Hvis en sagsøger for eksempel mener at have et krav mod tre skyldnere, kan han/hun sagsøge dem alle under samme sag. Hvis flere mener at have samme eller ensartede krav mod en skyldner, kan de alle sagsøge skyldneren under samme sag. Man kan under sagen inddrage nye parter.

www.domstol.dk

Hvad kan en civil sag handle om?

Der er ingen begrænsninger for, hvad en civil retssag kan handle om. Sagen skal dog handle om noget, der har konkret betydning for sagsøgeren. Det kaldes, at sagsøgeren skal have en retlig interesse i at få domstolens afgørelse om spørgsmålet. De fleste civile retssager drejer sig om krav på betaling af et beløb. I øvrigt handler civile sager typisk om erstatning for skader og misligholdelse af indgåede aftaler.

www.domstol.dk

Grundlæggende principper

Der er gode forklaringer på domstolens hjemmeside. F.eks. præciseres forskellen på en fysisk person og en juridisk person, og der er en god oversigt over diverse typer selskaber. De enkelte retssager gennemføres på grundlag af principper, der er fælles for de moderne vestlige demokratier:

- Parternes bestemmelsesret
- Offentlighed
- Mundtlighed
- Kontradiktion

Parternes bestemmelsesret kaldes også forhandlingsprincippet, og det er allerede gennemgået på side 92 og 100.

Retssagers offentlighed er sikret af Den Europæiske Menneskeretskonvention ud fra parolen: "Not only must justice be done, it must also be seen to be done." Det er vigtigt at undgå en hemmelig retspleje, for det er vigtigt, at offentligheden har tillid til retsvæsenet. Mundtlighed sikrer en hurtig og naturlig sagsbehandling og er også et vigtigt led i princippet om offentlighed.

Kontradiktion er et særligt vigtigt princip. Det betyder, at en part har adgang til alt det materiale, der indgår i grundlaget for en afgørelse, og parten har ret til at kommentere det. Der må aldrig træffes afgørelse, uden at parterne høres.

Princippet er en væsentlig årsag til, at retssager kan trække ud i årevis, for man skal som part også have en rimelig tid til at sætte sig ind i modpartens anklager og dokumentation og selv have tid til at finde dokumentation, der måske kaster et andet lys på sagen. Der skelnes mellem forberedelsen og domsforhandlingen. Det er under forberedelsen, modparten præsenteres for dokumentationen og partens anbringender. En sag berammes først til domsforhandling, når al dokumentation er fremlagt, og alle anbringender er gjort gældende. Det bliver så præsenteret for dommeren under den afsluttende - mundtlige - domsforhandling.

Når forberedelsen er afsluttet, må man ikke fremsætte nye anbringender eller fremlægge nye beviser uden først at give retten og modparten besked. Retten kan evt. give tilladelse efter at have hørt modpartens bemærkninger. Det er heller ikke tilladt at komme med nye anbringender eller fremlægge nye beviser under selve domsforhandlingen. Det hænger sammen med, at modparten i så fald ikke har en rimelig mulighed for at forholde sig kvalificeret til dem.

En civil retssag indledes med, at sagsøgeren indleverer en stævning til retten.

§ 348. Sag anlægges ved indlevering af stævning til retten.

Stk. 2. Stævningen skal indeholde

- 1) parternes navn og adresse, herunder angivelse af en postadresse i Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde, hvortil meddelelser til sagsøgeren vedrørende sagen kan sendes, og hvor forkyndelse kan ske,
- 2) angivelse af den ret, ved hvilken sagen anlægges,
- 3) sagsøgerens påstand, sagens værdi, sagstypen, sagsøgerens person- eller CVR-nummer, hvis sagsøgeren har et sådant, og en kort beskrivelse af sagen,
- 4) en udførlig fremstilling af de faktiske og retlige omstændigheder, hvorpå påstanden støttes,
- 5) angivelse af de dokumenter og andre beviser, som sagsøgeren agter at påberåbe sig, og
- 6) sagsøgerens forslag til sagens behandling, herunder forslag til temaer til drøftelse på det forberedende møde.

Hjælp til selvmødere

I dag kan enhver med NemID anlægge en retssag online på minretssag.dk. Her er der både vejledning og mulighed for at betale retsafgift med Dankort, så det hele kan ordnes hjemmefra. Før da var det også let. Man kunne nøjes med at udfylde en stævningsblanket, hvortil Domstolsstyrelsen havde udarbejdet en vejledning.

Rubrik 2: Sagsøgte

Sagsøgte er den person eller det selskab, som du ønsker dom over.

- Du skal skrive sagsøgtes navn og adresse og så vidt muligt telefonnummer.
- Er sagsøgte et selskab, skal du skrive hele selskabets navn og selskabsform, f.eks. A/S, ApS eller I/S og så vidt muligt CVR-nr.
- Hvis sagsøgte er en personligt ejet virksomhed, skal du også skrive navnet på ejeren.
- Er der flere sagsøgte, skal du oplyse navne og adresse på alle de sagsøgte.

Domstolsstyrelsens vejledning om udfyldning af stævningsblanketten

Hvis man møder for sig selv - og altså er uden advokat - kaldes man populært for selvmøder. Man er slet ikke på Herrens Mark, når man står i retten. Det er byretsdommerens pligt at vejlede selvmødere og varetage deres interesser under sagen. Bestemmelsen er begrundet med, at rettens medvirken til at tilvejebringe klarhed over påstande, anbringender og bevisførelsens omfang dels kan være en nødvendig forudsætning for en rational tilrettelæggelse af sagen, dels kan være nødvendig for at hindre reelt utilfredsstillende resultater (fra betænkning nr. 698/1973 og fra justitsministerens svar på spørgsmål nr. 45 af 9. januar 2002 fra Folketingets Retsudvalg).

Også hvis en stævning eller et processkrift er mangelfuldt, er det dommerens pligt at vejlede selvmøderen.

§ 339. Er en parts påstand eller hans anbringender eller hans udtalelser om sagen i øvrigt uklare eller ufuldstændige, kan retten søge dette afhjulpet ved spørgsmål til parten.

Stk. 2. Retten kan opfordre en part til at tilkendegive sin stilling såvel til faktiske som retlige spørgsmål, som synes at være af betydning for sagen.

Stk. 3. Retten kan opfordre en part til at fremlægge dokumenter, tilvejebringe syn eller skøn eller i øvrigt føre bevis, når sagens faktiske omstændigheder uden sådan bevisførelse ville henstå som uvisse.

Stk. 4. Møder en part i en sag, der behandles ved byret, ikke ved advokat, vejleder retten parten om, hvad han bør foretage til oplysning af sagen og i øvrigt til varetagelse af sine interesser under denne.

Særligt om advokatpålæg

Der er en enkelt undtagelse fra retten til at møde for sig selv. Frem til 1968 kunne landsretten og Højesteret give en part pålæg om at lade en advokat møde for ham, hvis det viste sig, "at parten ikke kan fremstille sagen med tilbørlig ro eller klarhed."

Efter 1968 kunne også byretten give advokatpålæg. Det blev fremhævet, at det normalt ikke ville være relevant. Det blev præciseret, at advokatpålæg har til formål at sikre, at sagen bliver behandlet på en forsvarlig måde. Når særlige hensyn taler herfor, kan retten beskikke parten en advokat.

§ 259. Enhver kan både som sagsøger og som sagvolder gå i rette for sig selv.

Stk. 2. Retten kan pålægge en part at lade sagen udføre af en advokat, dersom den ikke finder det muligt at behandle sagen på hensigtsmæssig måde, uden at parten har en sådan bistand. Pålægget kan ikke indbringes for højere ret.

Stk. 3. Efterkommes et pålæg efter stk. 2 ikke, betragtes processkrifter, der indgives af parten efter pålæggets meddelelse, som ikke indgivne, ligesom parten anses for udeblevet fra de retsmøder, der afholdes efter pålæggets meddelelse. Hvor særlige hensyn taler derfor, kan retten dog beskikke parten en advokat.

Retsplejelovens § 259

Bestemmelsen i § 259, stk. 2, omfatter som nævnt ikke underretssager. I en del af de indhentede udtalelser foreslås det, at bestemmelsen udvides til også at gælde i disse sager. Retsplejerådet har tiltrådt dette forslag, men har dog fremhævet, at medens advokatbistand som regel er nødvendig ved landsretterne og ved Højesteret vil en sådan bistand ofte ikke være påkrævet ved underretterne. Rådet forudsætter derfor, at underretterne viser tilbageholdenhed med anvendelsen af bestemmelsen. Justitsministeren er enig i forslaget om at udvide bestemmelsen og kan tiltræde det af Retsplejerådet anførte om bestemmelsens anvendelse.

I overensstemmelse med Retsplejerådets indstilling foreslås bestemmelsen i § 259, stk. 2, samtidig omformuleret, således at det afgørende for, om retten kan kræve, at parten bistås af en advokat, bliver, om retten finder, at det ikke er muligt at behandle sagen på forsvarlig måde, uden at parten har en sådan bistand. Rådet har fremhævet, at dette næppe indebærer nogen realitetsændring, men alene giver klarere udtryk for, hvilke omstændigheder retten bør lægge vægt på ved sin afgørelse.

Justitsministerens bemærkninger til § 259, stk. 2, 12. december 1968

Grænsen mellem rettens afklarende spørgsmål mv. og den egentlige vejledningspligt overfor parter, der møder uden advokat, må dog siges at være flydende. Et afklarende spørgsmål fra retten vil under alle omstændigheder kunne henlede partens opmærksomhed på et anbringende, som den pågældende ikke havde tænkt over jf. herom Bernhard Gomard i "Civilprocessen" 5. udg. 2000 s. 435-436 og 445-446.

Kan man gemme sig fra lovens lange arm?

Et relevant praktisk spørgsmål: Hvordan finder jeg ud af, hvem jeg skal anlægge en retssag mod? Hvis jeg bliver snydt i en kontant handel med en hætteklædt fyr en aften nede ved havnen, er det sikkert en udfordring at finde ham igen, men hvis en anden butiksejer har snydt mig ved at levere en mangelfuld vare, eller hvis en konkurrent har krænket mine rettigheder, er jeg ganske godt stillet.

Politikerne har gjort en betydelig indsats for at sikre, at man kan finde ud af, hvem man handler med, uanset om det sker på internettet eller i en fysisk butik.

1. Anpartsselskabslovens § 2, stk. 1

Paragraffen har ordlyden: "Anpartsselskaber er pligtige og eneberettigede til i deres navn at benytte ordet »anpartsselskab« eller forkortelsen »ApS«." Det er grunden til, at jeg skulle have nyt brevpapir, da jeg solgte Laserdiskens aktiver til det anpartsselskab, min advokat havde oprettet til mig (side 393). Bare ved at iagttage navnet kan man se, om man handler med et anpartsselskab eller ej.

2. Lov om Det Centrale Virksomhedsregister

Det Centrale Virksomhedsregister har til formål at indeholde grunddata om de juridiske enheder, der er erhvervsdrivende, og stille dem til rådighed for bl.a. private. En køber kan henvende sig til Erhvervs- og Selskabsstyrelsen og bede om grunddata om den erhvervsdrivende, der har solgt varen. Eller han kan slå CVR-nummeret op på hjemmesiden www.cvr.dk og søge oplysningerne frem.

3. Momsloven (momsbekendtgørelsen)

Momslovens § 58 (før § 40) indeholder en bestemmelse om, at en faktura skal indeholde den registrerede virksomheds (sælgerens) registreringsnummer og navn og adresse. Det fremgår altså af navnet på fakturaen, om der er tale om et anpartsselskab eller ej, og hvis man vil vide mere om sælgeren, kan man slå registreringsnummeret (CVR-nummeret) op i CVR-registret.

4. Lov om tjenester i informationssamfundet (e-handelsloven)

I henhold til § 7 er der en generel oplysningspligt for tjenesteydere, der agerer på internettet. Tjenesteyderen skal oplyse sit navn, den fysiske adresse samt CVR-nummeret, hvis denne er registreret i Det Centrale Virksomhedsregister. Hvis man driver internethandel, skal man altså informere om virksomhedens navn og CVR-nummer på hjemmesiden.

Start med navnet. Hvis der står ApS et sted, kan man være sikker på, at der er tale om et anpartsselskab. Hvis der *ikke* står ApS noget sted, kan man tilsvarende være sikker på, at man *ikke* har at gøre med et anpartsselskab. På en evt. hjemmeside og på fakturaen skal CVR-nummeret fremgå. Derefter er det let at slå nummeret op i CVR-registret og indhente de nødvendige oplysninger dér.

De erstatningsretlige betingelser

Da jeg første gang læste erhvervsret tilbage i 80'erne, var det en overraskelse for mig, at der ikke findes en lov, hvor man kan slå de erstatningsretlige betingelser op. Der er "blot" tale om en fornuftig praksis, der er udviklet af sædvane gennem århundreder, og de betingelser, der *alle* skal være opfyldt, giver god mening:

- Tab
- Ugrundet berigelse
- Tabsbegrænsningspligt
- Culpa (ansvarsgrundlag)
- Kausalitet (årsagssammenhæng)
- Adækvans (påregnelighed)
- Medvirken

Tab, ugrundet berigelse og tabsbegrænsningspligt

Vi griner lidt af USA, hvor man kan få tilkendt milliarder i erstatning, hvis man brænder sig på kaffen på McDonald's. Sådan er det ikke i Danmark. Man kan kun få erstatning, hvis man har lidt et tab.

Man kan også kun få erstatning, der svarer til tabet. Hvis jeg f.eks. er kommet til at ødelægge din nye frakke, der koster 2.000 kr., kan du ikke forlange, at jeg skal betale 4.000 kr. i erstatning. Erstatning må ikke føre til ugrundet berigelse.

Hvis man kommer i en situation, hvor en anden er skyld i en risiko for, at man vil lide et tab, skal man gøre sit bedste for at minimere tabet. Hvis din ven ikke opdager, at han ikke fik slukket cigareten, kan du ikke bare passivt se på, at ilden breder sig og brænder hele huset ned, og så forlange et nyt hus i erstatning. Hvis du opdager det, skal du slukke cigareten og således undgå, at huset brænder ned.

Culpa (ansvarsgrundlag)

Man skal være skyld i, at skaden er sket. Det kan f.eks. ikke komme på tale, at man skal betale for et nyt hus til sin ven, hvis det brændte, fordi lynet slog ned. Man skal være involveret på én eller anden måde.

Hvis man f.eks. selv tænder ild til sin vens hus som hævn for, at han dansede med hende, man selv ville have haft, risikerer man et erstatningskrav. Hvis man har forsæt til at gøre skade, er kravet om culpa naturligvis opfyldt.

Det er yderlighederne. Oftest kommer man til at gøre skade, selvom det ikke er med vilje. Man handler uagtsomt, og her kommer "bonus pater" ind i billedet. Det betyder "den gode familiefader". Som en god hovedregel er der culpa, hvis man handler mere skødesløst, end bonus pater ville have gjort.

Det er ikke nok at forsvare sig med, at man ikke gjorde det med vilje: "Jeg var så fuld, at jeg ikke vidste, hvad jeg gjorde." Nej, man bliver bedømt i forhold til, hvordan en normal fornuftig og ansvarlig person ville have gjort. Og hvis man er professionel, vil handlingen blive sammenholdt med kutyme inden for faget.

Kausalitet (årsagssammenhæng)

Der skal være sammenhæng mellem den anfægtede handling (eller undladelse), og de skader, der er opstået. Det er der ofte strid om. Faldt man og fik sin frakke ødelagt, fordi man var optaget af at tjekke Facebook på sin smartphone og af den grund ikke så den pænt parkerede cykel? Eller faldt man, fordi grundejeren havde forsømt at rydde fortovet for sne?

Der skal være en sammenhæng mellem handlingen/undladelsen og tabet.

Adækvans (påregnelighed)

Adækvans og kausalitet minder om hinanden, men er lidt forskellige. Det handler om, at den opståede skade og årsagssammenhæng skal have været til at forudse - skal have været tilregnelig - også for en bonus pater.

Min vejleder på AUC gav dette eksempel: En mand mister kontrollen over sin bil og kører ind i et skur. Man diskuterer ikke culpa i forbindelse med bilkørsel. Man ved godt, at det er farligt at køre bil, så føreren er automatisk ansvarlig for de skader, han påfører andre, hvis han kører galt (objektivt ansvar). Derfor er der ikke tvivl om, at han skal erstatte bilens skader på skuret.

Men hvad nu, hvis fru Jensen står i sin lejlighed på tredje sal med en kop kaffe og nyder udsigten? Hun ser uheldet og bliver så forskrækket, at hun taber koppen på gulvet, og den går i stykker. Skal føreren så købe en ny kop til hende?

Nej, det slipper han for. Der er ganske vist en sammenhæng mellem uheldet og tabet af koppen, for hun ville ikke have tabt koppen, hvis ikke uheldet var sket, men det var umuligt for føreren af bilen at forudse, at hans kørsel ville påvirke fru Jensen. I dette eksempel er der ikke tilstrækkelig adækvans.

Medvirken

Hvis man selv opfordrer sin ven til at smide en cigaret, fordi man ønsker sig et nyt hus på forsikringens regning, har man ikke ret til erstatning.

Det forventes også, at man opfører sig fornuftigt. Måske har grundejeren ikke fået ryddet fortovet for is og sne, fordi det stadig er kl. 05 om morgenen, så hvis man alligevel bevæger sig ud på dette glatte fortov i høje stiletter, risikerer man, at dommeren afviser et erstatningskrav. Man er ret besat selv ude om det!

Nu er du klædt på til at kunne vurdere et af mine konkrete ønsker med dette brev: at få lov til at gennemføre en anlagt sag mod Domstolsstyrelsens dommere, uden at den skal afgøres af deres kolleger, som allerede har vist, at de vil gøre nøjagtig det samme som de sagsøgte dommere, nemlig dække over kollegernes fejl.

Vi står på øverste trin af Klaus Kjøllers stige. Fejlene er blevet så belastende, at selv ansatte, som ikke har været involveret i de oprindelige fejl, tvinges til at deltage i dækmanøvrerne. Kun hvis det lykkes mig at mobilisere et netværk, der kan matche dommernes, undgår jeg et heroisk nederlag. De store spørgsmål er nu: Kan Folketinget matche dommerne, og interesserer det folketingsmedlemmerne?